

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ ПРОФ. Д-Р ИРЕНА ИЛИЕВА

Институт за държавата и правото, Българска академия на науките,

София 1000, ул. „Сердика” № 4, тел. 02 987 49 02

член на научно жури съгласно Заповед № 925/17.05.2022 г. на проф. д-р Б. Юруков –
Ректор на ЮЗУ „Н. Рилски“ за публична защита на дисертационния труд на тема

**„Правото на достъп до обществена информация в практиката на
Европейския съд по правата на човека“,**

от **БИЛЯНА БОРИСОВА МАНОВА,**

докторант в Югозападния университет „Неофит Рилски“,

под научното ръководство на доцент д-р Николай Марин

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление
3.6 Право, Научна специалност „Международно право и международни отношения“

I. Кратки биографични данни

Биляна Манова е завършила 73 гимназия с изучаване на чужд език «Владислав Граматик» в София с немски език. Магистър по право от СУ «Св. Кл. Охридски» през 2017 г., завършва с отличен успех от следването 5,62 и от държавните изпити 6,00. По време на следването си два пъти осъществява мобилност по програма «Еразъм» (в Университета на Страсбург и Университета на Бон). През 2017 г. е зачислена като редовен докторант в Правно-историческия факултет на ЮЗУ «Н. Рилски». Била е гост-изследовател в Университета Париж-1 Пантеон Сорбон, Изследователски институт за международни и европейски изследвания. В периода м. август 2021 – февруари 2022 г. е Фулбрайт стипендиант в Юридическия факултет на Калифорнийския университет Лос Анджелис (САЩ). Многократно участва в състезанието «Джесъп интернешанал» и състезания по Право на ЕС.

От 2017 г. до сега е адвокат в «Eurolex Bulgaria»Ltd.

II. Общо описание на представения дисертационен труд

Дисертационният труд на Биляна Манова е в обем от 254 страници и се състои от увод, три глави, подразделени на съответните подглави и параграфи, заключение и библиография. Библиографията наброява 320 заглавия от разнообразен характер – научна литература, международна и национална съдебна практика, юридически документи, публикации на неправителствения сектор. Структурно дисертацията не е балансирана,

първите две глави са несъразмерно малки в сравнение с Глава Трета в обем от 109 страници.

Трудът си поставя за задача да изследва приложимите за държавите страни по Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) задължения да осигуряват на гражданите си достъп до обществено значимата информация, съхранявана и обработвана от техните публични органи. За тази цел в дисертацията е идентифицирана и проучена релевантната съдебна практика на международния съд, натоварен с функцията по тълкуване и гарантиране зачитането на разпоредбите на ЕКПЧ – Европейския съд по правата на човека. **Тази основна цел на дисертацията е постигната**, като са ясно установени изискванията за гарантиране на достъп до обществена информация, произтичащи за европейските държави от ангажиментите им по конвенцията, доразвити в практика на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ). Нещо повече, действащите на европейския континент международни задължения за зачитане на правото на информация са добре осмислени в техния исторически и сравнителноправен контекст и са не просто обобщени, но и критично оценени.

Няколко са главните въпроси, обсъдени в дисертационния труд за постигане на поставените от авторката научни задачи. На първо място са изяснени **обхватът на изследването и неговите предели**. Това е особено подходящо в случая, тъй като понятието „право на достъп до информация“ е със съдържание, което не е еднозначно и безпротиворечиво установено в правната доктрина и практика и предразполага към различни интерпретации. Направено е уточнение, че обект на изследване е **правото на информация като международно защитено право на човека**, въпреки че са взети предвид и съществуващите взаимовръзки между международните стандарти за защита на достъпа до информация и вътрешната правна уредба в редица държави.

Разяснено е също така, че в международното публично право днес са утвърдени **няколко различни концепции за съдържанието на правото на достъп до информация**. Тези концепции са резюмирани в първата глава, като е посочено, че научното изследване е посветено конкретно на една от тях – най-разпространената – според която правото на човека на достъп до информация засяга сведения от обществена значимост, които се създават, получават, обработват и съхраняват от публичните власти (както е изтъкнато в изследването, наложилият се на английски език термин е ‘access to government information’). Основателно авторката подробно излага социалните, правни и политически аргументи в подкрепа на признаването на право на индивидите на достъп до обществена информация, защото те позволяват да бъде осмислена позицията на Европейския съд по правата на човека.

В логическа последователност са проучени въпросите относно историческия произход на идеята за правото на информация и нейното развитие през вековете (в първа глава), правната уредба и утвърдените разбирания за него в международната система за защита на правата на човека, институционалните механизми за осъществяване на правото на достъп до информация – универсални и регионални (във втора глава) и в рамките на Съвета на Европа в частност (в трета). Глава Трета е ключова за дисертационния труд. В

нея въз основа на правилен методологически подход Б. Манова анализира съдебната практика на ЕСПЧ по чл. 10 ЕКПЧОС- правото на свобода на изразяване на мнение, случаите на колизии с други свободи, гарантирани от конвенцията, като извлича правото на получаване на информация като част от свободата на изразяване.

Отправна точка за извършения от Биляна Манова анализ на юриспруденцията на Европейския съд по правата на човека е направената констатация, че **текстът на ЕКЗПЧОС не осигурява изрично защита на право на достъп до обществено значима информация**, притежавана от публичните органи на държавите. Като последица от липсата на изрична уредба на правото на информация в конвенцията жалбоподателите сезират Европейския съд по правата на човека с твърдения, че отказът на държавите да им разкрият търсените от тях сведения нарушава различни техни изрично закрепени права по ЕКПЧ. Тази особеност е наложила и възприетата от авторката изследователска стратегия, а именно – да разгледа практиката на Европейския съд по правата на човека по дела, в които се твърди нарушаване на правото на достъп до информация, засягащи различни разпоредби на конвенцията, гарантиращи съответно правото на свобода на изразяване на мнение, правото на зачитане на личния и семеен живот, правото на справедлив съдебен процес, правото на живот и други. Проучените съдебни решения са систематизирани в дисертацията и по други признаци – година на постановяване, фактическа обстановка, вид на жалбоподателя, характер на търсената информация, вид на съдебния акт – решение по допустимостта или по същество, състав, в който съдът се произнася, изход от делото, наличие или липса на особени или съвпадащи мнения и други. Авторката отчита по отношение на всяко дело дали съдът избира да изследва въпроса за наличието на евентуално нарушение на конвенцията в светлината на негативните или на позитивните задължения на държавите и като последица от това - какъв подход прилага при оценката на допустимостта на ограниченията на засегнатите права.

Това задълбочено изследване позволява на Б. Манова да очертае и обясни тенденциите и особеностите в юриспруденцията на Европейския съд по правата на човека, да открие основните фази от нейното развитие, да я съпостави с практиката на други международни органи за защитата на правата на човека, да идентифицира посоките, в които би било желателно практиката на съда да се развива занапред. Формулирани са и изводи относно значението на юриспруденциалния подход на Европейския съд по правата на човека за достъпа до информация у нас.

III. Оценка на научните и практически резултати и приноси в дисертацията

Първото несъмнено достойнство на дисертационния труд е избора на темата: проблемът дали правото на достъп до обществена информация е пълноценно и всепризнато основно право на човека не е бил предмет на цялостно изследване в българската специализирана литература. Въз основа на задълбочен анализ на универсалната и регионална международноправна уредба, както и на съществуващите контролни механизми е поставен акцент върху юриспруденцията на ЕСПЧ.

Авторката прави обоснован извод, че макар и „инструментално“ и ограничено от формулировката на чл. 10 ЕКПЧ, както и на кръга субекти, на които е признато право на достъп до информация, то е част от каталога права в ЕКПЧ.

Предложени са и пътищата за преодоляване на тези дефицити и за превръщането на правото на достъп до обществена информация в пълноценно защитено от ЕКПЧ право.

Трудът съдържа и редица научно-практически приноси, сред които бих открито следните:

- Представянето на Конвенцията на Съвета на Европа в сферата на достъп до обществена информация, известна като Конвенцията от Тромсьо от 2009 г. (с. 78 – 85);
- Представянето на релевантната практика на Съда на ЕС по разпоредбата на чл. 42 от ХОПЕС (с. 90 и сл.);
- Приносно е представянето на Американската регионална международноправна уредба за правото на информация, Междумериканската комисия по правата на човека, Междумериканския съд по правата на човека и Специалния докладчик за свободата на изразяване на Организацията на американските държави;
- Анализиранията изобилна съдебна практика на ЕСПЧ би била от полза за широк кръг интересувани се от правото на достъп до обществена информация, включително журналисти и медийни среди.

Считам, че както съдържанието, така и оформлението на дисертационния труд на докторант Биляна Манова отговарят изцяло на изискванията за присъждане на образователна и научна степен „доктор по международно право и международни отношения“, посочени в Закона за развитието на академичния състав в Република България. Дисертацията свидетелства за задълбочените познания на авторката по изследваните проблеми, както и в по-широкия контекст на човешките права. Разгледан е значителен обем от научна литература на български, английски и други езици, множество относими юридически документи, съдебна практика, публикации на международни органи в сферата на защитата на правата на човека и неправителствени организации. Съгласна съм и с приносните моменти на труда, както са формулирани от авторката.

Характерът на публикациите на Биляна Манова също задоволява приложимите критерии за присъждане на докторска степен, а по брой ги надхвърля. Една от публикациите е в Германския годишник за международно право, рефериран и индексирани в Информационната бази данни Scopus. Докторантът покрива и всички други изисквания за присъждане на докторска степен (успешно положени изпити, хорариум проведени упражнения).

IV. Критични бележки и препоръки

Основната ми критична бележка е относно структурата, която не е балансирана и е с голям превес на Глава Трета от 109 с. Втората ми критика е пълната липса на българска специализирана литература в областта на международноправната уредба и закрила на правата на човека. У нас е налице огромна по количество литература в тази материя: както по общотероретични въпроси на правата на човека, така и по конкретни проблеми и по

регионалните системи за тяхната закрила. Липсват произведенията на проф. Г. Белова-Ганева, на проф. Ст. Наумова, проф. Д. Ковачева и др.

Въпреки хубавият език, на който е написан дисертационния труд, следва да отбележа систематичното използване на думата „адресиране“ в различен контекст, при наличието на съответстващи български изрази (например на с. 65 в бел. под линия 273, но особено натрапчиво в заключението на с. 232).

Бързам да подчертая, че посочените критични бележки не са от съществено значение (с изключение на липсващата българска литература) и не се отразяват на качеството на дисертационното изследване.

V. Заключение

Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Р България, на чл. 27 от Правилника за неговото прилагане и на Вътрешните правила за развитие на академичния състав на Югозападния университет „Н. Рилски“, поради което давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА и предлагам убедено Научното жури да даде на Биляна Борисова Манова образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност Международно право и международни отношения.**

19.06.2022 г.

Рецензент:

Проф. д-р Ирена Илиева